

24. Ryznyk, O. (2019). *Administrativno-pravovi zasady diyalnosti pravookhoronnykh orhaniv iz zabezpechennya finansovo-ekonomichnoyi bezpeky Ukrainy* [Administrative and legal principles of law enforcement authorities activities to ensure financial and economic security of Ukraine]. *Doctor's thesis*. Sumy: Sumskyy derzhavnyy universytet [in Ukrainian].

25. Skobelska, O. (2024). *Pravovyy status tymchasovo okupovanykh terytoriy v Ukraini* [Legal status of the temporarily occupied territories in Ukraine]. *PhD thesis*. Kyiv: Kyivskyy natsionalnyy universytet imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].

26. Morozov, S., & Shkaraputa, L. (Eds.). (2000). *Slovnnyk inshomovnykh sliv* [Dictionary of foreign language words]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

27. Soloshenko, Yu. (2021). *Administrativno-pravovyy status Vyshchoyi kvalifikatsiyanoi komisiyi notariatu* [Administrative and legal status of the Higher Qualification Commission of Notaries]. *Candidate's thesis*. Dnipro: Universytet mytnoyi spravy ta finansiv [in Ukrainian].

28. Taranova, O. (2024). *Pravovyy status informatsiyi reyestru rechovykh prav na nerukhome mayno* [Legal status of information in the register of real rights to immovable property]. *PhD thesis*. Irpin: Derzhavnyy podatkovyy universytet [in Ukrainian].

29. Petryshyn, O., Pohrebnyak, S., Smorodynskyy, V. et al. (2015). *Teoriya derzhavy i prava: pidruchnyk* [Theory of state and law: textbook]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

30. Shtefan, V. (2017). *Pravovyy status miskykh naselenykh punktiv Ukrainy* [Legal status of urban settlements in Ukraine]. *Candidate's thesis*. Kharkiv: Natsionalnyy yurydychnyy universytet imeni Yaroslava Mudroho [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.11.2024

УДК 342.9

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-17-154-158

Костецький Сергій Сергійович,

аспірант кафедри права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

kostetskiy.ss@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3784-1201

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ У ФОРМУВАННІ ТА ООНОВЛЕННІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

У статті розглядається принцип законності як визначальний елемент формування та оновлення адміністративно-процесуального законодавства України в умовах реформування правової системи.

Проаналізовано теоретичні та практичні аспекти застосування принципу законності у світлі сучасних викликів, пов'язаних із реформуванням правової системи України.

Приділено особливу увагу теоретичному обґрунтуванню сутності принципу законності, його визначальної ролі у забезпеченні прав верховенства, права і свободи громадян та стабільності адміністративно-процесуальних відносин. У статті розкрито принцип змісту законності через його основні елементи: підпорядкування адміністративно-процесуальній діяльності нормам права, забезпечення правомірності дій органів публічної адміністрації, дотримання конституційних гарантій та узгодженість із міжнародними зобов'язаннями України.

У статті наголошено на важливості узгодження адміністративно-процесуальних норм із Конституцією України та міжнародними стандартами, які закріплені в рішеннях суду Європейського суду з прав людини та інших міжнародних інститутів.

На основі аналізу сформульовано практичні рекомендації щодо вдосконалення адміністративно-процесуального законодавства України. Пропонується впровадження комплексних заходів для підвищення ефективності діяльності органів публічної адміністрації, вдосконалення механізмів контролю за дотриманням законності, розширення можливості цифровізації адміністративних процесів та забезпечення професійного розвитку правозастосовних кадрів.

Ключові слова: принцип законності, адміністративно-процесуальне законодавство, верховенство права, адміністративний процес, адміністративне судочинство, застосування принципу законності, судова практика, рішення суду.

Kostetsky S. THE PRINCIPLE OF LEGALITY AS A DETERMINANT IN THE FORMATION AND UPDATE OF ADMINISTRATIVE AND PROCEDURAL LEGISLATION OF UKRAINE

The article considers the principle of legality as a determining element of the formation and updating of the administrative and procedural legislation of Ukraine in the context of the reform of the legal system.

The theoretical and practical aspects of the application of the principle of legality in the light of modern challenges associated with the reform of the legal system of Ukraine are analyzed.

Випуск 17. 2024

© С.С.Костецький, 2024

Special attention is paid to the theoretical substantiation of the essence of the principle of legality, its determining role in ensuring the rights of sovereignty, the rights and freedoms of citizens and the stability of administrative and procedural relations. The article reveals the principle of the content of legality through its main elements: subordination of administrative and procedural activities to the norms of law, ensuring the legality of the actions of public administration bodies, compliance with constitutional guarantees and consistency with the international obligations of Ukraine.

The article emphasizes the importance of harmonizing administrative procedural norms with the Constitution of Ukraine and international standards, which are enshrined in the decisions of the European Court of Human Rights and other international institutions.

Based on the analysis, practical recommendations are formulated for improving the administrative procedural legislation of Ukraine. It is proposed to implement comprehensive measures to increase the efficiency of public administration bodies, improve mechanisms for monitoring compliance with the law, expand the possibilities of digitalization of administrative processes and ensure the professional development of law enforcement personnel.

Key words: principle of legality, administrative procedural legislation, rule of law, administrative process, administrative justice, application of the principle of legality, case law, court decisions.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування правової системи України принцип законності є наріжним каменем, що визначає успішність і ефективність державного управління. Зміцнення верховенства права є ключовою передумовою для інтеграції України до європейського правового простору та забезпечення захисту прав і свобод громадян.

Оновлення адміністративно-процесуального законодавства є невід'ємною частиною цього процесу, оскільки від його якості та відповідності принципу законності залежить функціонування всієї системи адміністративного права. Це особливо актуально в умовах динамічних змін у суспільно-політичній сфері, коли забезпечення прозорості, ефективності та справедливості адміністративних процедур стає пріоритетом.

Досвід європейських країн свідчить про те, що дотримання принципу законності є важливою умовою для стабільності правової системи, зменшення корупційних ризиків та підвищення довіри громадян до державних інституцій. В Україні цей принцип потребує не лише теоретичного обґрунтування, але й практичної реалізації через вдосконалення нормативної бази та впровадження сучасних підходів до адміністративного процесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання даної проблематики в своїх працях порушували такі науковці, як Ю.П. Битяк, І.В. Бойко, Я.С. Зелінська, Н.Б. Писаренко, А.О. Рибченко, В.А. Сьоміна, Ю.С. Шемшученко.

Метою статті є дослідження принципу законності як основоположного у формуванні та оновленні адміністративно-процесуального законодавства України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Принцип законності передбачає, що всі дії органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також учасників адміністративного процесу мають базуватися виключно на законі.

М. Гаріфуллін, зазначає, що конкретизація принципу верховенства права, як комплексної категорії адміністративної процедури проявляється у принципі законності, що за українським законодавством належить до конституційних (ч. 2 ст. 2, ч. 2 ст. 19, п. 12 ч. 1 ст. 92 Конституції України). За певних обставин складається враження, що принцип законності може певним чином обмежити принцип верховенства права, бо існує вимога до адміністративного органу діяти виключно відповідно до формального позитивного права, проте – це не так. Законність не повинна та не може обмежувати дію принципу верховенства права. Вона є самостійною гарантією від зазіхання на права. У випадку, коли закон за своїм змістом визнано неправим, саме дія принципу верховенства права зумовлює (зобов'язує та/або дозволяє) працівника адміністративного органу не користуватися таким законом, застосування якого може призвести, наприклад, до порушення прав громадян [6].

Ця дилема є багатогранною. Так, у німецькій доктрині, з одного боку, стверджується, що протиправність правових норм принципово приводить до їх неіснуючості, інакше кажучи вони наперед є неіснуючими або нікчемними, а отже, не потребують додаткового рішення скасування для встановлення їх неіснуючості. І це підхід видається обґрунтованим, в іншому випадку навіть найгірші порушення прав громадянина могли б бути легко виправданими. Водночас ці ж фахівці визнають, що із міркувань захисту права заборонена демонстрація певною особою неефективності чи навіть неіснуючості норми шляхом її недотримання [6]. Саме для вирішення суперечки щодо недотримання норми виникає потреба у формальній процедурі. Це повертає нас до давньої дискусії щодо справедливості закону в якій переважали міркування, що схилили до виконання вимог закону, навіть якщо він несправедливий, тобто наголошували на пріоритеті порядку [7, с. 269]. У наш час, вочевидь, у цьому випадку необхідно враховувати таку підставу для визначення нікчемності правового акта, як безсумнівність його протиправності. Тобто у випадку прямої невідповідності законодавчого акта праву (наприклад, порушує природні права громадянина та це не викликає ніяких сумнівів), його приписи не повинні бути виконані [6].

В цілому, принцип законності являє собою найважливіший принцип адміністративного процесу й характеризується як режим відповідності суспільних відносин, що виникають у цій сфері, законам і підзаконним актам держави, як режим атмосфери взаємодії й взаємин держави й громадян [1].

Реалізація принципу законності в адміністративно-процесуальній сфері опирається на ряд умов, до яких варто віднести єдність законності, верховенство права, гарантованість прав і воля громадян,

неприпустимість протиставлення законності й доцільності, неминучість покарання за порушення закону [1].

Таким чином, цей принцип:

1. Забезпечує верховенство права — закон є найвищою нормою, яка регулює адміністративні відносини.

2. Гарантує правову визначеність — створює чіткі та зрозумілі правила поведінки для суб'єктів правовідносин.

3. Захищає права та свободи громадян — недопущення свавілля з боку державних органів.

З урахуванням ряду умов, на які опирається принцип законності у адміністративно-правовій сфері, можна наголосити, що повинна бути відповідність Конституції України міжнародним стандартам. Зокрема, адміністративно-процесуальні норми мають бути узгоджені з Конституцією України та міжнародними договорами, ратифікованими Україною. Особливо важливо враховувати Європейську конвенцію з прав людини та рішення Європейського суду з прав людини.

Безперечно, є необхідність і у науковій обґрунтованості, тобто законодавчі ініціативи повинні базуватися на доктринальних підходах і враховувати сучасні дослідження у сфері адміністративного права.

Також, врахування правозастосовної практики у процесі формування законодавства, відіграє важливу роль, зокрема необхідно аналізувати судову практику, включаючи рішення Конституційного Суду України та Верховного Суду, які тлумачать адміністративно-процесуальні норми.

Аналізуючи наукову статтю Н. Максименко «Принцип законності в адміністративному судочинстві як один із складових елементів принципу верховенства права», ми можемо виділити кілька ключових аспектів, які стосуються якості законності в судовому рішенні [2]:

По-перше, вимоги до законності судового рішення відповідно до національного законодавства України відображені у частині 2 статті 242 КАСУ, яка визначає, що рішення суду вважається законним, якщо воно ухвалене відповідно до норм матеріального права із дотриманням процесуальних норм.

По-друге, принцип законності вимагає, щоб дії суб'єктів владних повноважень були не лише законними, але й правовими, тобто відповідали цілям та межах наданих повноважень.

Особливий акцент робиться на те, що рішення суду повинні ґрунтуватися на засадах верховенства права з дотриманням обґрунтованості (ст. 242 КАСУ).

Щодо практики застосування принципу законності, то відповідно до ст. 9 КАСУ, у разі відсутності законодавства, що безпосередньо регулює правовідносини, суд може застосовувати законодавчі норми, які регулюють подібні правовідносини.

Судова практика підтверджує, що апеляційна інстанція скасовує рішення суду першої інстанції, якщо останнє порушило норми, що призвели до помилкового висновку (ст. 317 КАСУ, постанова від 02.02.2024 року, справа № 620/12200/23) [2].

Також, у проаналізованій статті, акцентовано увагу на підхід Європейського Суду з прав людини. Принцип законності, на думку ЄСПЛ, вимагає, щоб законодавство було чітким, доступним і передбачуваним у застосуванні.

ЄСПЛ також підкреслює, що тлумачення та застосування національного законодавства повинні бути узгодженими з принципами Конвенції («Апостоли та інші проти Туреччини», «Накарян і Дерян проти Туреччини») [2].

На думку О. Корчинського, принцип законності покладає на суд обов'язок розглядати і вирішувати справи на підставі закону з урахуванням його цілей і у встановленому порядку. Принцип законності закріплений в частині другій статті 19 Конституції України та частині першої статті 9 КАС України, відповідно до якого «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи і службові особи зобов'язані діяти на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України».

У контексті адміністративного судочинства законність одночасно є: 1) вимогою до суду здійснювати усі процесуальні дії, а також ухвалювати рішення у справі відповідно до закону (у широкому розумінні цього слова); 2) критерієм перевірки рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень [3].

В той же час, Я. Берназюк суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, на семінарі для суддів та помічників суддів адміністративних судів «Соціальні спори. Способи захисту» 21 квітня 2023 року, зазначив, що хоча принцип законності є важливим принципом в правовій системі, він також може мати негативні аспекти в деяких випадках. Таким чином, акцентує увагу на дані аспекти застосування принципу законності:

1. Обмеження гнучкості: застосування принципу законності може обмежити гнучкість та адаптацію правової системи до змінюючих суспільних, економічних або технологічних умов. Закони можуть бути складними та тривалими процедурами, і зміни в законах можуть бути повільними та складними, що може ускладнити вирішення актуальних проблем та викликів.

2. Можливість зловживання: застосування принципу законності може відкривати можливість зловживання владою, особливо в випадках, коли закони формулюються або застосовуються з виключенням певних груп або осіб. Це може призводити до недостатнього захисту прав і свобод громадян, корупції, авторитаризму або нерівності в передбаченні законнів.

3. Відсутність гнучкості в окремих ситуаціях: застосування принципу законності може бути не адекватним в окремих випадках, коли вимагається швидка реакція на надзвичайні обставини або випадки, коли індивідуальність ситуації потребує винятку від загальних правил. В таких випадках застосування принципу законності може бути нездатним забезпечити відповідний результат [4].

В дійсності виклики у забезпеченні принципу законності існують. На нашу думку, це по-перше, політичний вплив. Іноді законодавчі ініціативи можуть прийматися під впливом політичних інтересів, що призводить до порушення принципу законності.

По-друге, нестача кваліфікованих кадрів. Для забезпечення високої якості законодавчих ініціатив необхідна професійна підготовка розробників законопроектів.

По-третє, суперечності між нормами. Часті зміни законодавства без належного врахування їх системного впливу можуть спричинити правову невизначеність.

Але в будь-якому випадку, принцип законності є істотно важливим для питання довіри до судової системи та верховенства права. Аби досягти цієї довіри, держава повинна зробити текст закону (the law) легко доступним. Вона також зобов'язана дотримуватись законів (the laws), які запровадила, і застосовувати їх у передбачуваний спосіб та з логічною послідовністю.

Передбачуваність означає, що закон має бути, за можливості, проголошений наперед — до його застосування та має бути передбачуваним щодо його наслідків: він має бути сформульований з достатньою мірою чіткості, щоб особа мала можливість скерувати свою поведінку [5].

Потреба у визначеності не означає, що органи, який ухвалює рішення, не повинні надаватись дискреційні повноваження (де це необхідно) за умови наявності процедур, що унеможливають зловживання ними. У цьому контексті закон (a law), яким надаються дискреційні повноваження певному державному органу, повинен вказати чітко і зрозуміло на обсяг такої дискреції [5].

З урахуванням вищезазначеного, можемо наголосити, що принцип законності в оновленні законодавства відіграє важливу роль, зокрема, оновлення адміністративно-процесуального законодавства має відповідати вимогам принципу законності, забезпечуючи:

1. Прозорість і публічність. Процес розробки та прийняття змін до законодавства повинен бути відкритим для громадськості, зокрема через проведення консультацій, громадських обговорень та експертних оцінок.

2. Системність і узгодженість. Оновлення має враховувати існуючі норми адміністративного права, запобігаючи колізіям і дублюванню положень.

3. Інноваційність і цифровізація. Закони мають передбачати можливість використання сучасних технологій, зокрема для автоматизації адміністративних процедур.

Висновки. Принцип законності є основоположним у формуванні та оновленні адміністративно-процесуального законодавства України та європейських країн. Його дотримання забезпечує стабільність правової системи, захист прав громадян та ефективність державного управління. Для подолання викликів і реалізації цього принципу необхідно забезпечити системний підхід до розробки законодавчих змін, підвищувати професійний рівень кадрів та інтегрувати сучасні технології у правове регулювання. Дотримання принципу законності — це шлях до зміцнення демократичної, правової держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Адміністративний процес – зміст і загальні риси. URL: <https://lh.pl.court.gov.ua/sud1617/presentation/news/313726/>

2. Максименко Н.В. Принцип законності в адміністративному судочинстві як один із складових елементів принципу верховенства права. *Наукові записки. Серія: Право. 2024. №16. С. 111-115.* URL: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/408/421>

3. Корчинський О. Принципи адміністративного судочинства як основа захисту прав людини і громадянина. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13185/151-156.pdf>

4. Принцип законності як один із елементів верховенства права: особливості застосування під час вирішення соціальних спорів. URL: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_effectivenii_zahist%20\(1\).pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_effectivenii_zahist%20(1).pdf)

5. Застосування юридичної визначеності як елемента верховенства права: практичні поради судді. URL: <https://pravo.ua/zastosuvannia-iurydychnoi-vyznachenosti-ia-k-elementu-verkhovnstva-prava-praktychni-porady-suddi/>

6. Гаріфуллін М.В. Вирішальна роль принципів адміністративної процедури в забезпеченні ефективного регулювання адміністративних актів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство».* URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/03/67.pdf>

7. Положення про адміністративні суди ФРН / [пер. неофіційно]. Адміністративна юстиція: європейський досвід і пропозиції для України. Автори-упорядники І.Б. Коліушко, Р.О. Кубіда. К.: Факт, 2003. С. 260–313.

REFERENCES:

1. Administratyvnyi protses - zmist i zahalni rysy. (2016, December 8). [Administrative process - content and general features]. *Sudova vlada Ukrainy*. Retrieved from: <https://lh.pl.court.gov.ua/sud1617/pres-centr/news/313726/> [in Ukrainian].
2. Maksymenko, N.V. (2024). Pryntsyp zakonnosti v administratyvnomu sudochynstvi yak odyn iz skladovykh elementiv pryntsypu verkhovenstva prava. [The principle of legality in administrative proceedings as one of the constituent elements of the principle of the rule of law]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pravo. №16*. 111-115. Retrieved from: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/408/421> [in Ukrainian].
3. Korchynskiy, O. (2017). Pryntsypy administratyvnoho sudochynstva yak osnova zakhystu prav liudyny i hromadianyna. [Principles of administrative justice as the basis for the protection of human and civil rights]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*. Seriya: Yurydychni nauky. № 876. 151-156. Retrieved from: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13185/151-156.pdf> [in Ukrainian].
4. Pryntsyp zakonnosti yak odyn iz elementiv verkhovenstva prava: osoblyvosti zastosuvannya pid chas vyrishennia sotsialnykh sporiv. (2023, April 21). [The principle of legality as one of the elements of the rule of law: features of application in resolving social disputes]. Retrieved from: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziu_k_effektivnii_zahist%20\(1\).pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziu_k_effektivnii_zahist%20(1).pdf) [in Ukrainian].
5. Zastosuvannya yurydychnoi vyznachenosti yak elementa verkhovenstva prava: praktychni porady suddi. (2021, December 7). [Applying legal certainty as an element of the rule of law: practical advice from a judge]. Retrieved from: <https://pravo.ua/zastosuvannya-iurydychnoi-vyznachenosti-iaak-elementu-verkhovenstva-prava-praktychni-porady-suddi/> [in Ukrainian].
6. Harifullin, M.V. (2024). Vyrishalna rol pryntsypiv administratyvnoi protsedury v zabezpechenni efektyvnoho rehuliuвання administratyvnykh aktiv. [The crucial role of the principles of administrative procedure in ensuring the effective regulation of administrative acts]. *Elektronne naukove vydannia «Analitichno-porivnialne pravoznavstvo»*. №1. Retrieved from: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/03/67.pdf> [in Ukrainian].
7. Koliushko, I.B., Kubida, R.O. (2003). Polozhennia pro administratyvni sudy FRN. [Regulations on administrative courts of Germany]. *Administratyvna yustytisia: yevropeyskyi dosvid i propozytsii dlia Ukrainy*. 260–313. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.11.2024

УДК 364-787.82

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-17-158-162

Палій Іван Олександрович,

аспірант кафедри права та правоохоронної діяльності

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

paliy.newlevel@gmail.com

ORCID ID: 0009-0009-2235-2828

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ НАЙБІЛЬШ ВРАЗЛИВИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ

Стаття присвячена актуальним питанням системи соціального захисту найбільш вразливих верств населення в Україні. Звернуто увагу на складнощі, які виникають у формуванні та реалізації державної політики у сфері соціального захисту даних верств населення, зумовлені введенням воєнного стану. Наголошено, що держава приділяє значну увагу формуванню та розвитку соціально-економічних, медико-санітарних програм, спрямованих на захист соціальних прав громадян України, фінансуванню та подальший їх розвиток.

Розкрито нормативно-правову основу соціального захисту найбільш вразливих верств населення, з виділенням основних напрямів державної політики. Ґрунтуючись на звітові Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, виділено та охарактеризовано актуальні питання з основних напрямів державної соціальної допомоги для найбільш вразливих верств населення, у результаті вказано шляхи вирішення порушених проблем. Наголошено, що створення соціально-орієнтованого національного законодавства впливатиме на соціально-культурну активність суспільства, сприятиме стабілізації економічного розвитку держави, що позитивно відобразиться на поступовому зростанню добробуту громадян.

Ключові слова: вразливі верстви населення, соціальний захист, соціальні гарантії, конституційні права, державна політика

Paliy I. PECULIARITIES OF THE STATE SOCIAL POLICY IN THE FIELD OF PROTECTION OF THE MOST VULNERABLE GROUPS OF THE POPULATION

The article is devoted to the topical issues of the social protection system for the most vulnerable groups of the